

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»

ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 2(10) сәуір-маусым 2017

ISSN 2710-3994

EDU.E-HISTORY.KZ
электрондық ғылыми
журнал

EDU.E-HISTORY.KZ
электронный научный журнал

EDU.E-HISTORY.KZ
electronic scientific journal

Құрылтайшы:

Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Басредактор

Қабылдинов Зиябек Ермұханұлы

Редакциялық алқа:

Р. Абдуллаев (Өзбекстан), Н. Аблажей (Ресей), Б. Аяған, М. Әбусейітова, С. Әжіғали,
Н. Әлімбаев, Б. Байтанаев, Қ. Жұмағұлов, Ғ. Кенжебаев, Б. Көмеков,
Мансура-Хайдар (Үндістан), Р. Масов (Тәжікстан), Ә. Мұқтар, В. Плоских (Қырғызстан),
Ю. Петров (Ресей), О. Смағұлов, Сон Ен Хун (Оңтүстік Корея), Е. Сыдықов,
У. Фиерман (АҚШ), А. Чубарьян (Ресей)

Жауапты редактор:

З. Төлєнова

Редактор:

Р. Көбеев

Редакцияның мекен-жайы:

050100, Қазақстан Республикасы,

Алматы қ.,

Шевченко көшесі, 28,

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты,

«Edu.e-history.kz»

электрондық ғылыми журналының редакциясы

Телефон: +7(727)272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru

Электрондық мекен-жай: <https://edu.e-history.kz/>

Ғылыми журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің
Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде 2014 ж. 29 қазанында тіркелген.
Тіркеу нөмірі № 14602-ИА. Жылына 4 рет жарияланады (электронды нұсқада).

Мақалаларды қайта бастырып жариялағанда, микрофильмге және басқа да көшірмелерге
түсіргенде міндетті түрде журналға сілтеме жасау қажет.

Учредитель и издатель:

РГП на ПХВ «Институт истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова»
Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан

Главный редактор

Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

Р. Абдуллаев (Узбекистан), Н. Аблажей (Россия), Б. Аяган, М. Абусейтова, С. Ажигали,
Н. Алимбай, Б. Байтанаев, К. Жумагулов, Г. Кенжебаев, Б. Комеков,
Мансура-Хайдар (Индия), Р. Масов (Таджикистан), А. Муктар, В. Плоских (Кыргызстан),
Ю. Петров (Россия), О. Смагулов, Сон Ён Хун (Южная Корея), Е. Сыдыков,
У. Фиерман (США), А. Чубарьян (Россия)

Ответственный редактор:

З. Толенова

Редактор:

Р. Кубеев

Адрес редакции:

050010, Республика Казахстан,

г. Алматы,

ул. Шевченко, 28.

Институт истории и этнологии имени Ч.Ч. Валиханова,
«Edu.e-history.kz»

Редакция электронного научного журнала

Телефон: +7(727)272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru

Сайт журнала: <https://edu.e-history.kz/>

Научный журнал зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации
Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан, свидетельство о регистрации:
№ 14602-ИА от 29.10.2014 г. Публикуется 4 раза в год (в электронном формате).

При повторной публикации статей, съемке на микрофильмах и других копиях необходимо
обязательно ссылаться на журнал.

Founder and publisher:

RSE on REM "Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology"
of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of
Kazakhstan

Editor-in-chief:

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Editorial board:

R. Abdullaev (Uzbekistan), N. Ablazhey (Russia), B. Ayagan, M. Abuseyitova, S. Azhigali,
N. Alimbai, B. Baitanaev, K. Zhumagulov, G. Kenzhebaev, B. Komekov,
Mansura-Khaidar (India), R. Masov (Tajikistan), A. Muktar, V. Ploskikh (Kyrgyzstan),
Y. Petrov (Russia), O. Smagulov, Song Yong Hoon (South Korea), E. Sydykov,
W. Fierman (USA) , A. Chubaryan (Russia)

Executive editor:

Z. Tolenova

Editor:

R. Kobeev

Editorial address:

050010, Republic of Kazakhstan,
Almaty,
28 Shevchenko Str.
Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology,
«Edu.e-history.kz»
Editorial electronic scientific journal
Phone: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59
E-mail: edu.history@bk.ru
Journal website: <https://edu.e-history.kz/>

The scientific journal is registered at the Committee for Communications, Informatization and
Information of the Ministry for Investments and Development of the Republic of Kazakhstan, r
egistration certificate:

No. 14602-IIA dated October 29, 2014. The journal is published 4 times a year (in electronic
format).

When re-publishing articles, shooting on microfilm and other copies, it is necessary to refer to the
journal.

**ҒТАХР / МРНТИ / IRSTI 03.20.
ӘОЖ / УДК/ UDK 94(574)«19/20»:929**

XIX-XX ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ- АҒАРТУШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ

Серікқызы А.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ (Қазақстан, Алматы), 2 курс магистрі
E-mail: aidana_saiat@inbox.ru

Аңдатпа. XX ғасырдың басында Орыс географиялық қоғамының Қазақстан жерінде құрылуы, оның бөлімшелерінің құрылуы халық арасында ағартушылыққа және ғылымға ынта қоюға ықпалын тигізді. Соның нәтижесінде қазақ интелегенциясы ғалым және зерттеуші ретінде көптеген жетістіктерге жетті. Көзі ашық көкірегі ояу азаматтармыз біздің жеріміздің жан-жақты зерттелуіне үлес қосты. Бұл болашақта Қазақстандағы ғылым мен білімнің дамуына негіз бола білді. Мақалада осы мәселелер қарастырылған.

Түйін сөздер: Қоғам, интелегенция, зерттеуші, салт-дәстүр, аудармашы, ғалым, этнография.

НАУЧНАЯ И КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ XIX-XX ВЕКА

Серикқызы А.

КазНУ имени аль-Фараби (Казахстан, Алматы), Магистрант 2-курса
E-mail: aidana_saiat@inbox.ru

Аннотация. В начале XX века изучение казахстанской земли и создание подразделов Русским Географическим обществом побудило стремление к науке и просвещению среди народа. В результате этого казахская интеллигенция в качестве ученого и исследователя достигла больших успехов. Образованные и сознательные граждане внесли огромный вклад во всестороннее изучение родной земли. Это, безусловно, послужило для дальнейшего развития образования и науки Казахстана.

Ключевые слова: Общества, интелегенция, исследователь, традиции, переводчик, ученый, этнография.

SCIENTIFIC AND CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE KAZAKH INTELLECTUALS OF THE XIX-XX CENTURY

Serikqyzy A.

Al-Farabi Kazakh NU (Kazakhstan, Almaty) 2nd-year Master's student
E-mail: aidana_saiat@inbox.ru

Abstract. In the early twentieth century the study of Kazakh lands and the creation of sub-departments by the Russian Geographical Society stimulated the pursuance of science and education among the

people. As a result of this the Kazakh intellectuals in the capacity of scientist and researcher reached a great success. Well-educated and conscious citizens made an enormous contribution to the in-depth study of the native land. This certainly served for the further development of education and science in Kazakhstan.

Keywords: Society, intellectuals, researcher, tradition, translator, scholar, ethnography.

Кіріспе

Қазіргі таңда әлемдік экономика мен ақпараттық қоғамның қарқынды дамып тұрған кезінде Қазақстан халқы үшін өзінің бірегейлігін сақтап қалу және тарихымыздағы «ақтаңдақтарды» жоюға тырысу әрине біздің отандық тарихымызды жан-жақты зеттеуіндегі басты шарт болып отыр. Соның ішінде өзекті мәселелердің бірі қазақ-орыс қарым-қатынасы. Әрине Ресей Федерациясы біздің көршіміз болғандықтан бұл заңдылық. Бірақта тарихымызда қазақ жүздері хандарының Ресей бодандығын қабылдаған күннен бастап бұл қарым-қатынас оданда тереңдей түсті. Нәтижесінде қазақ жерінде казак әскерлері құрылуы және дипломатиялық қозғалыстардың аяғы патша үкіметінің халық өміріне тікелей араласуына әкеп соқты. Қазақстанның Ресейге қосылуы бастапқыда ерікті түрде жүргізілгенмен, жалғасы қазақ жерін күштеп жаулап алуы, казактар мен крестьяндардың каланизациясымен жалғасты. Қазақ халқы тарихындағы ең басты қаралы кезең осы Ресей империясының қол астында болуы және оның зардаптарын тәуелсіздік алғанымызға 25 жыл асқанына қарамастан жоя алмай келе жатырғанымызда.

Орыс географиялық қоғамының құрылу мақсаты-өз бодандығына өткен халықтың тарихы мен географиялық табиғи байлықтарын зерттеу еді. Бастапқыда Ресей империясының отаршылдық мақсатта отар елдің табиғатын, пайдалы қазбаларын, халқының әдет-ғұрпын зерттеуді көздегенімен, бірақта зерттеу нәтижелерінде тарих пен география мәселелерінде қазақ халқы үшін тың мәліметтер жиналды және қазақ зиялыларының интеллектуалды әлеуетін жүзеге асыруға сол сияқты демократиялық көзқарастарының қалыптасуына осы Орыс Географиялық қоғамы әсер еткен болатын. Мақсат орындалғанда қазақ жерінің жан-жақты зерттелуі- еліміз үшін үлкен жетістік болғанымен, оны орыс үкіметінің өз мақсатында пайдалануы қазақ халқы үшін орны толмас қасіреттерге алып келді. Ресей үкіметінің хандық билікті жоюы және Қазақстанды жалпыорыстық қоғамдық құрылысқа мейлінше кіріктіруі, өлке тарихы мен оның қоғамдық экономикалық ерекшеліктерін зерттеудегі орыс ғалымдары мен саяхатшыларының еңбектеріне зор ықпал жасады. Көптеген экспедициялардың зерттеу нәтижесінде Алтай және Каспий теңізінің физикалық-географиялық құрамының анықталды, флора мен фауна әлеміне байланысты кең білім алынды, аймақтың картографиялық мәліметтері және қазақ халқының күнделікті өмірі жайлы көптеген мәліметтерге қол жеткізді [1, 29–30бб.].

Тамыры тереңге жайылған қазақ халқына және оның өмірі мен тұрмысына деген қызығушылық Орыс географиялық қоғамына мүше болған зерттеушілердің қызметіндегі басты аспектісі болды. Экспедициялар мен жекелеген зерттеулерлер ғалымдар қазақтардың табиғаттан алған білімдеріне жүгінген болатын. Олардың көбі жолсерік, аудармашылар болды және зерттеулердің оң нәтижемен аяқталуына ықпал жасады. Жолсерік пен аудармашылар білімі терең және тәжірибесі мол адамдар бола алды. XVIII ғасырдың екінші жартысында аудармашы ретінде арнайы сынақтардан өткен адамдарды ғана алды. П.П.Семенов-Тянь Шаньскийдің хаттарының бірінде жолсерігі Ш.Уалиханов пен аудармашысы Бардашевтің еңбектерінің арқасында көп мәлімет жинағаны жайлы айтылады. Сонымен бірге жолсеріктер мен аудармашылардың қызметіне П. Пашино, П.Лерх, А.Кун, Н.Маев, И.Мушкетов сияқты ғалымдардың жүгінгендігі туралы айтылады. И. Мушкетовпен бірге Семейде 1876 жылы

Мекебай Қашқынбаев пен Жетібай Искелдинов аудармашы болып қызмет жасаған. Сонымен қатар Қазақстан жерін зерттеуге Г.Н. Потанинде көп көңіл бөлген. 1860 жылы Зайсан көлін жан-жақты қарастырғанда Көкпекті руынан шыққан Данияр Меңдібаев жолсерік болды. Ол көлдің физико-географиялық жағдайын жақсы білді және онда мекендейтін балықтардың түрлерін ажырата білген [2, 452–453бб.]. Баянауыл жеріндегі аңыздарды, этографиялық зерттеулерді, эпикалық шығармаларды «Олжабай» атты жинаққа енгізді [3,25б.]. Д.Меңдібаев 1970 жылдары Е.П.Михаэлистің Семей облысындағы Қара Ертістің жайкүйі туралы айтып берді. Нәтижесінде Зайсан көліндегі емдік күші бар екені дәлелденді.

Жер аударылып келген Л.К.Чермак 1890 жылдардың соңында оңтүстік Каргалинка жеріндегі ескі құрылыс қалдықтары экспедиция жасады. Оның жолсерігіе қазақ Төленгіт Мұхамеджан осы қалдықтармен байланысты аңызды баяндап берді. Кейінірек Л.К.Чермак Кызыл-Кен жайлы қазақ аңызы жазылған еңбекті жариялады. Н. Коншин деген атақты зерттеушінің бір еңбектерінде Шағыбай Тасымбаевтың есімі айтылады [4, 36б.]. Ол екеуі Баянаул маңындағы өзендерге саяхат жасалғаны баяндалады. Жоңғар шапқыншылығы заманыныңдағы Жасыбай атты аты аңызға айналған батыр есімімен аталған өзеннің тарихын қолжазбаға түсіреді. Жасыбай батыр жоңғарлардың қолынан қаза табады, соның құрметіне осы өзенге аты беріледі деген аңыз халық арасында кеңінен таралғандығы айтылады. Сонымен бірге Қозы Көрпеш-Баян Сұлу туралы аңыздың бір нұсқасын естіген болатын [5, 10б.].

Аудармашылар өздерінің білетін мәліметтерімен ғана бөлісіп қоймады сонымен бірге өздерінің де білімдерін жетілдіріп отырды. Олар өздерінің халқының рухани- материалдық мәдениетін тасымалдаушылар болды. Олар дала дәстүрлерін жатқа білді, билердің маңызды шешімдерін құқық заңдарын, салт-дәстүрлері мен жөн-жоралғыларын, мал шаруашылығын, көшіп-қону мен қоныс аудару жолдарын, құдықтардың орналасуын, әке мен бала арасындағы мол мұра жайлы мол мәліметтерді білді. Аудармашылар ғалымдарды топонимикамен, жануарлар мен өсімдіктердің атауымен таныстырды, кейіннен бұл мәліметтер картографиялық және басқа да басылымдардан басылып шығарылды. Өз кезегінде орыс интелегенциясының көрнекті өкілдерімен танысуда оларға зор мүмкіншілік пен өз білімдерін жетілдіруіне мүмкіндік ашты[6,19 б.].

XIX ғ. ортасы мен XX ғ. Басында Орыс географиялық қоғамына қазақ халқының білімді азаматтары мүшелікке қабылдана бастады. Солардың алғашқысы бәріміз білетіндей халықтың ұлы тұлғасы Ш.Уалиханов еді. Орыс географиялық қоғамы жайында айтылғанда бұл есімді айтпай кету мүмкін емес. Өзінің көптеген еңбектері үшін мадақтау мен марапаттауларға ие болды. Ол қысқа ғұмырында халқы үшін көп еңбек атқарып кетті және өмірі осы қоғаммен тығыз байланыста болды. Ең алғашқы патша үкіметінің әкімшілік реформаларына қарсы шықты. Қазақ халқының ұлттық қоғамындағы қарым-қатынастарды білместен енгізу әлеуметтік қарама қайшылық пен көптеген жаңа мәселелердің тууына әкеліп соғатынына үкіметтің назарын аударуға тырысты. Бұл жайында архив құжаттарында мәліметтер көп [7, 77–104бб.].Онда: «Бұл жүйені өзіне беймілім болған, тұрмысына, салт-дәстүріне жат халық үшін енгізу еш нәтиже бермейді. Ол заң қаншалықты мінсіз болсада, өзі туып-өскен, тәрбиеленген заңынан артық болмайды. Бұл әкімшілік реформа қазақ халқының құқық институты мен ұлттық мәдениетін жояды» деді. Оның ашық ойларына қоғам мүшелері қолдау көрсетті және Шоқанды жоғары бағалады. Потанин: «Ш.Уалиханов- орыс интелектуалдаымен қатар тұрған алғашқы қазақ ғалымы» деген баға берді [8, 1б.]. Осы жерде Шоқанның әкесі Шыңғыс Уалиханов пен нағашы ағасы Мұса Шорманов туралы айтпай кетпеуге болмайды. 1896 ж. Г.Н.Потанин: «Сұлтан Шыңғыс, оның баласы Шоқан және Мұса Шорманов қазақтардың дала дәстүрі мен этнографиясы жайлы шынайы мәлімет бере алатын азаматтар еді» деді. Шыңғыс өзі жинаған

мәліметтерін мақала ретінде жарияламаған болатын, оны баласы Шоқан мен Потанин жүзеге асырды. А.К.Гейнс өз еңбектерінің бірінде Шыңғыспен болған қазақ қолөнері жайлы әңгімесін жариялады [9, 320–321бб.]. Мұса Шорманов әкесінен ерте айырылғандықтан ешқандай білім ала алмады, бірақта ол өз білімін өзі көтерген, соның нәтижесінде қазақтардың дала өмірі жайлы көп мәліметтерді жинақтады. Ол гинерал-губернаторға өзінің қызметін пайдаланып халқының өмірін жақсарту үшін қолынан келгеннің барлығын жасады. Болашақта мемлекеттік қызметке отыру үшін мүмкіндік беретін орыс кадет корпусында қазақ балаларының білім алуына мүмкіншілік жасап қана қоймай, қазақ даласына орыс крестьяндарының қоныс аударуына өзінің қарсылығын білдірді. Дала комиссиясы (1865–1866) қызметінде отырған кезде Гейнске жазған хаттарында ол патша үкіметінің заңдарына өзінің қарсы пікірін жеткізді [9, 323–338бб.]. 1884 жылы Омбы қаласына «сүйікті халқының қамы жайлы жобамен» келгенде, жобасын жариялап үлгерместен көзжұмды.

Тағыда есімі Орыс географиялық қоғамымен тығыз байланысты қазақ ағартушысы Ыбырай Алтынсарин. Ы. Алтынсарин ұзақ уақыт В.В. Григорьев пен Н.И. Ильминский сияқты атақты орыс шығыстанушыларымен тығыз байланыста қызмет етеді. Ол қазақ салт-дәстүрлеріне байланысты жүйелі түрде жиналған ғылыми материалдарын Орынбор бөлімінде 1870 жылы очерк ретінде жазылып шығарды. Автор өз көзімен көргендерін және оның шынайы өмірден алынған материалдар арқылы жазылуы бұл очерктердің құндылығы арттырды. Алтынсаринның алғашқы очеркі жайлы Орынбор бөлімінің отырысының хаттамасында былай делінген: «Қырғыз көшпенділерінің некелесу дәстүрінің шарттарының шынайы өмірге сәйкес келуі, әдеби тілдерінің көркемділігі жиналыс мүшелерінің ойынша- қырғыз халқының осы күнге дейін аз зерттелген этнографиясы мен күнделікті өмірі жайлы құнды мәлімет беретін еңбек ретінде бағалансын.» Осы очерктері шыққан соң Ресей ғылыми ортада Ыбырай Алтынсарин есімі танымал бола бастады. Кейін арнайы қызметке тағайындалуына байланысты өзінің зерттеулерінен алшақтап қалған болатын. Бірақта өз туған өлкесі мен халқының тарихына деген қызығушылығы оның өмірінің соңына дейін бірінші орында тұрды [10, 496.].

Орынбор өлкесінен шыққан қазақ этнографы Салық Бабажанов 1850 жылдан бастап Орыс географиялық қоғамымен тығыз қарым- қатынаста болды. Ол этнография бөліміне қазақтардың тұрмысы, мәдениеті жайында мақалалар топтамасы мен түрлі этнографиялық бұйымдарды жинақтап тапсырғаны үшін ресми марапаттауға ие болған бірінші қазақ. С. Бабажанов алғашқы ғылыми еңбектері атақты орыс этнографы П.И. Небольсинге хат ретінде жазылды, ол автор рұқсатымен астаналық газеттерге мақала ретінде жариялады. Бұл жұмыстарда қазақ өміріне байланысты санқырлы мәселелер қамтылды: қазақ тарихы мен жағдайы, қымыздың маңызы мен оның емдік қасиеттері жайлы.

Қоғамға мүше болған қазақ зиялыларының ішінде сұлтандарда болды. Соның бірі М.Г.Тяукін қоғам үшін қазақ этнографиялық кітапшаларын жинастырды, қазақтардың саудамен қарым қатынасын, қолөнерін, тұрғынүй орналасуы мен оның жабдықталуын қамтитын мәліметтер жинағын беріп отырды. Орынбор кадет корпусында білім алған сұлтан Сейдалин қазақтардың салт-дәстүрлік заңдарына, қазақ фольклорына байланысты зор еңбек атқарды. Қазақ поэзиясына байланысты жинақталған және орыс тіліне аударылған мәліметтер 1874–75 жылдары жарық көрді. 1876 ж. Торғай облысындағы бірнеше ауылдарды аралап ат өнеріне байланысты очерк жазған- С.А. Жанторин сұлтан болатын.

Қазақ зиялыларынан Әлихан Бөкейханов Омбыдағы Батыс Сібір Географиялық бөліміне мүше бола отырып, Семей бөлімшесі жұмысына белсене араласқан. Әлихан Бөкейханов қазақ мемлекетінің пайда болу тарихына, Кіші, Орта және Ұлы жүз хандықтарының Ресейдің қоластына енуіне, Үлкен Орда сұлтаны Сүйік Абылайхановқа қатысты құжаттарды зерттеу

нәтижесінде ғылыми еңбектерін жариялады. Ә. Бөкейханов 1903 жылы Санкт-Петербургте Семенов Тянь-Шанскийдің редакциясымен басылып шыққан Императорлық Орыс Географиялық Қоғамының «Россия. Полное Географическое описание нашего отечества» атты көп томдық кітабының 17-томына енген «Исторические судьбы киргизского края и культурные его успехи» еңбегінде қазақ өлкесі тас дәуірінен бастап көрініс табады. Алаш қайраткері Ә. Бөкейханов тұңғыш Абайтанушы ғалым болып саналады. Абай өлеңдері мен нақыл сөздерін Кәкітай Ысқақ ұлы тұңғыш жинақтап, 1909 жылы Санкт-Петербургтегі Ілияс Бораганскийдің баспасынан шығаруына Ә. Бөкейханов үлкен көмек көрсетеді [11, 8б.].

XX ғасырда қазақ интеллегенциясы қоғам өміріне белсене атсалыса бастады. Семей бөлімшесіне ардайым қолдау көрсеткен Ш. Құдайбердіұлы, Ж.Ақбаев, С.Н.Нұрмұханов есімдері айтылады [12, 5б.]. Қазақ халқының жарқын болашағы үшін күрескен зиялылардың бірі - Семей бөлімшесінің мүшесі, Райымжан Мәрсеков 1899 жылы жалпы студенттер толқуына қатысып, патша билігіне қарсылығымен көзге түседі. Р. Мәрсековтың алғашқы мақалалары студент кезінде 1899–1900 жылдары «Дала уалаяты» газетіне жарияланып отырған. Оның 1901 жылы «Санктъ-Петербургское ведомство» газетінің 68-ші санында жарияланған «Киргизы и переселенцы» атты мақаласы аса құнды еңбек ретінде кітапхана каталогына енгізілген. Сонымен қатар каталогқа «Киргизский народный судъ», «Женщина» сияқты бірнеше мақалалары енген.

Семей Орыс Географиялық Қоғамының қазақ мүшелері қатарында Алашорда үкіметі басшыларының бірі, қазақтың тұңғыш профессор-математигі, ірі қоғам қайраткері Әлімхан Ермековтің есімі де бар. Ә. Ермеков өмірінің Семей жерімен байланысы оның бала кезінен басталған. Томск технология институтының түлегі Ә. Ермеков 1920 жылы мамыр айында Мәскеуде В.И. Ленин төрағалық еткен Үкіметтің кеңейтілген мәжілісінде Қазақ Автономиялық Республикасын құру және оның шекарасын айқындау жөнінде баяндама жасаған. Ә. Ермеков «Ұлы математика курсы», «Қазақ тілінің математика терминдері» атты еңбектерін қалдырған [12,8б.].

Қорытындылай айтатын болсақ, Орыс географиялық қоғамы ғылыми ұйымдастырылған жұмысы қазақ зиялылары үшін өз мүмкіншіліктері мен білімдерін көрсетуге мүмкіндік берді. Жиналған мәліметтердің қолжетімді болғандығынан өлке тарихын зерттеуге үлес қоса алды. Қоғам жұмысында демократиялық алға жылжулары өлке халқының дамуы мен оның салт дәстүрінің өркендеуіне жол ашты. Қазақ жеріндегі құрылған бірден бір ғылыми ұйым болғандықтан өлкедегі ғылыми зеттеулердің қарқынды дамуына үлес қосты. Қоғамның санқырлы ғылыми қызметі XIX–XX ғасырда жалпы демократиялық және прогресшіл сипатқа ие болды.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Ильясова А.С. Деятельность Западно-СибирскогоРГО по изучению Северо-Восточного Казахстана во второй половине XIX-начале XX века: дисс. ... канд.ист.наук. Павлодар. –2006. –157с.
2. Потанин Г.Н. Зимняя поездка на оз. Зайсан. // Записки РГО.–Т.1.–СПб.–1867.–654с.
3. Потанин Г.Н. Олжабай. ТГУ;–№ 21, д. –№ 2327.
4. Коншин Н.Я. От Павлодара до Каркаралинска // Памятная книжка Семипалатинской области на 1900год, Семипалатинск.–1900.–с.36.
5. Коншин Н.Я., Дм. Прийма. Скалы и легенды Баянаула, Алма-Ата. –1974,–115с.
6. Казахский фольклор в собрании Г.Н. Потанина.–Алма-Ата.–1972.–245с.
7. Валиханов Ч.Ч. Записка о судебной реформе // Собрание сочинений в 5-ти томах, Алма-Ата: Главная редакция Казахской советской энциклопедии,–Т.4.–1985.–415с.
8. Потанин Г. Н. Чокан Чингисович Валиханов // Сибирская жизнь.–1903.– №133.

9. Гейнс А. К. Собрание литературных трудов, СПб.-Т.1.-1897.-328С.
 10. Золотов П. О сибирских переводчиках и толмачах во вторую половину XVIII века. // Акмолинские областные ведомости.-1873.-№9.
 11. Белгібаев М. Орыс географиялық бөлімінің XX ғасырда атқарған жұмысы // География және табиғат. -2004.-№ 4.10 б.
 12. Белгібаев М. Орыс географиялық бөлімінің Семей бөлімшесі // География және табиғат.-2004. -№ 3.11 б.

REFERENCES

1. Пыасова А.С. Деятельность Западно-Сибирского РГО по изучению Северо-Восточного Казахстана во второй половине XIX-начале XX века: diss. ... канд.ист.наук.Павлодар.- 2006. -157 с.
 2. Potanin G.N. Zimnyaya poezdka na oz. Zaysan. // Zapiski RGO.-Т.1.-SPb.-1867.-654s.
 3. Potanin G.N. Oljabay. TGW; № 21, d. № 2327.
 4. Коңшин N. Ya. От Павлодара до Каркаралинска. // Памятник истории Семипалатинской области 1900 год, Семипалатинск.- 1900.-с.36.
 5. Коңшин N. Ya, Дм. Прийма. Скалы и легенды Баянаула, Алма-Ата.- 1974, с. 115.
 6. Kazaxskiy folklor v sobranii G.N. Potanina.-Alma-Ata.-1972.- 245s.
 7. Valixanov Ç.Ç. Zapiska o swdebnoy reforme.// Sобрание сочинений в 5-ти томах, Алма-Ата: Glavnaya redakciya Kazaxskoy sovetskoy énciklopedii.- Т.4.-1985.-415s.
 8. Potanin G. N. Çokan Çingisoviç Valixanov. //Sibirskaya jizn.-1903.- №133
 9. Geyns A. K. Sобрание literaturyh trudov, SPb.-Т.1.-1897 - 328S.
 10. Zolotov P. O sibirskih perevodçikah i tolmaçah vo vtoroy polovine XYIII veka.//Akmolinskie oblastnie vedomosti.- 1873 - №9.
 11. Belgibaev M. Orys geografialyh boliminiñ XX ğasyrda atqarğan jumısı //Geografiya jane tabiğat. № 4. - 2004, 3-10 bet.
 12 Belgibaev M. Oris geografialyh boliminiñ Semey bolimşesi // Geografiya jane tabiğat. № 3. - 2004, 3-11 bet.

МАЗМҰНЫ

Атығаев Н. МОҒҰЛДАРДЫҢ ИСЛАМДЫ ҚАБЫЛДАУЫ (МЫРЗА МҰХАММЕД ХАЙДАРДЫҢ «ТАРИХ-И РАШИДИ» МӘЛІМЕТТЕРІ БОЙЫНША).....	8
Бейсеғұлова А. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАРАШАЙ ЖӘНЕ БАЛҚАР ЭТНОСЫНЫҢ САНЫ МЕН ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ОРНАЛАСУЫ.....	16
Бейсенов А. САРЫАРҚА – КӨНЕ МӘДЕНИЕТ ӨЛКЕСІ.....	25
Бейсенов А., Жұмабекова Г., Базарбаева Г. САҚ ДӘУІРІНДЕГІ САРЫАРҚА ТАЙПАЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМ МӘДЕНИЕТІ.....	32
Белоус Г.С. О.А. ШКАПСКИЙ ХІХ ҒАСЫРДЫҢ АЯҒЫ МЕН ХХ ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ДАЛАСЫНДАҒЫ АГРАРЛЫҚ САЯСАТ ТУРАЛЫ.....	37
Досанова Р.Ш. Н.Ә. НАЗАРБАЕВ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫНЫҢ ГЕНЕРАТОРЫ.....	50
Досанова Р.Ш. ҰЛТТЫҚ ИДЕЯ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ЖӘНЕ ОНЫҢ ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ РЕФОРМА БОЙЫНША ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛУЫ.....	56
Есімова Ж.Қ. ТЫҢ ИГЕРУ КЕЗЕҢІНДЕ ҚОС ТІЛ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ЭТНИКАЛЫҚ ҮДЕРІСТЕР.....	60
Есімова Ж.Қ. АЛҒАШҚЫ ТЫҢ ИГЕРУШІЛЕРДІҢ МӘДЕНИ-ТҮРМЫСТЫҚ ЖАҒДАЙЫ.....	74
Жеңіс Ж., А. Дияб Н. ИРАНЫҢ ҚАЗАҚСТАН МЕН ШЫҒАНАҚ ЕЛДЕРІМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫНДАҒЫ РОЛІ.....	85
Жеңіс Ж., М. Атик Султан К. ТӘУЕЛСІЗДІК АЛҒАННАН СОҒҒЫ ИРАНЫҢ ҚАЗАҚСТАНҒА РУХАНИ-МӘДЕНИ БЫҚПАЛЫ ...	91
Иембекова М.О. СИРИЯДАҒЫ ҚАҚТЫҒЫСТЫ РЕТТЕУ БАҒЫТЫНДАҒЫ ДИПЛОМАТИЯ ЖӘНЕ ОҒАН ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАТЫСЫ.....	97
Исламбекқызы Ж. ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫ ЖАЛАҒАШ АУДАНЫНА 1960-ШЫ ЖЫЛДАРЫ ҚОНЫС АУДАРҒАН ОТБАСЫЛАР.....	105
Исова Л.Т. ЖАҒАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯЛЫҚТЫҢ ГЕОСАЯСИ ӨЛШЕМДЕРІ.....	110
Исова Л.Т. ҚАЗІРГІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ЖАҢА КЕЗЕҢДІК ЖҮЙЕСІ ҚАРСАҢЫНДАҒЫ СОЛТҮСТІК АФРИКА МЕН ТАЯУ ШЫҒЫС МЕМЛЕКЕТТЕРІ.....	119
Исова Л.Т. СЫРТҚЫ САЯСАТТАҒЫ ҚАЗАҚ-МОҢҒОЛ ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ БАСЫМ-БАҒЫТТАРЫ.....	127
Калемшариев Е. «МОҢҒОЛ ҚҰПИЯ ШЕЖІРЕСІ» ЖАЗЫЛҒАН УАҚЫТЫ ЖАЙЛЫ ҒАЛЫМДАРДЫҢ ПІКІР ТАЛАСТАРЫ.....	136
Камалов А.К., Сауданбекова Ш.Т. ҚАЗАҚТАР МЕН ЖАПОНДАРДЫҢ ҰЛТТЫҚ ДҮНИЕТАНЫМЫНДАҒЫ БЫРЫМ-ТИЙІМ, РӘМІЗДЕР, СЕМИОТИКАЛЫҚ ТАЛДАУ.....	141
Картаева Т.Е. ТАРИХИ ЗЕРТТЕУЛЕРДЕГІ ФОТОДЕРЕКТЕРДІҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ.....	146

Қилыбаева П.Қ. ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ ҚАЗІРГІ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫҢ ДАМУЫ.....	155
Қилыбаева П.Қ., Нұрсұлтанова Л.Н. ОРТАЛЫҚ АЗИЯ АЙМАҒЫНДАҒЫ СУ МӘСЕЛЕСІ: САЯСИ-ЭКОНОМИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ...	163
Күзембаева Ә.Б., Байкушикова Г.С. ИЗРАИЛЬДІК ЛОББИЗМНІҢ АҚШ-ТЫҢ СЫРТҚЫ САЯСИ БАҒЫТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ЫҚПАЛЫ ЖӨНІНДЕ.....	172
Күзембай С.А. АБЫЛАЙ ХАН – ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ АЗАТТЫҒЫНЫҢ СИМВОЛЫ («МӘҢГІЛІК ЕЛ» ҰЛТТЫҚ ИДЕЯСЫ МӘСЕЛЕСІ АЯСЫНДА).....	178
Құрманбаева Қ.С. САЯСИ ҚУҒЫН-СҮРГІНГЕ ҰШЫРАҒАНДАРДЫҢ АРЫЗ-ШАҒЫМДАРЫ ТАРИХИ ДЕРЕК РЕТІНДЕ (XX ғ. 20-30 жж.).....	185
Мақашева К.Н., Сейдахметова А.А. ОҢТҮСТІК АФРИКА РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ АПАРТЕИД ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ САЯСАТ МӘСЕЛЕСІ ЖӨНІНДЕ.....	190
Мақашева К.Н. ҚАЗАҚСТАН-ФРАНЦИЯ: ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ СТРАТЕГИЯЛЫҚ СЕРІКТЕСТІК ЖӨНІНДЕГІ МӘСЕЛЕДЕ.....	200
Мейрманова Г.А., Жандыбаева С.С. ДАЛАЛЫҚ ЭТНОГРАФИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	209
Мурзаходжаев Қ.М. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖӘДИДТІК ҚОЗҒАЛЫСТЫҢ ТАРИХНАМАСЫ.....	217
Нұрғазықызы Д. ЗИЯТ ШӘКӘРІМҰЛЫНЫҢ ТҰЛҒАЛЫҚ КЕЛБЕТІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫНА ЫҚПАЛ ЕТКЕН ФАКТОРЛАР.....	226
Рахимова А.А. СЕМЕЙ ҚЫЗДАР ПРОГИМНАЗИЯ МЕН ГИМНАЗИЯСЫНЫҢ ТАРИХЫНАН (1856-1917ж.ж.).....	235
Серікқызы А. ХІХ-ХХ ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ-АҒАРТУШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ	247
Хайрулдаева А. ХІХ ҒАСЫРДЫҢ БІРІНШІ ЖАРТЫСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚТАРДЫҢ ХИУА ЖӘНЕ ҚОҚАН ХАНДЫҚТАРЫМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫ ТУРАЛЫ ЖЫРАУЛАР ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДА.....	253
Хорват В. ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ АРЖАН ТИПТЕС ҚОРҒАНДАРЫН ЗЕРТТЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	260
Шалагин А.В. IV-XII ҒАСЫРЛАРДА ОРТАЛЫҚ АЗИЯ МЕН ҚАЗАҚСТАНДА ХРИСТИАНДЫҚТЫҢ ЕНУІ ТУРАЛЫ ТАРИХИ КӨЗДЕРІ (КЕЙІНГІ АНТИКАЛЫҚ КЕЗЕҢ, ОРТАҒАСЫРЛАР).....	271

СОДЕРЖАНИЕ

Атыгаев Н. ИСЛАМИЗАЦИЯ МОГУЛОВ (ПО СВЕДЕНИЯМ «ТАРИХ-И РАШИДИ»МИРЗА МУХАММАД ХАЙДАРА).....	8
Бейсегулова А. ЧИСЛЕННОСТЬ И ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ КАРАЧАЕВСКОГО И БАЛКАРСКОГО ЭТНОСА В КАЗАХСТАНЕ.....	16
Бейсенов А. САРЫАРҚА – КӨНЕ МӘДЕНИЕТ ӨЛКЕСІ.....	25
Бейсенов А., Джумабекова Г., Базарбаева Г. ХУДОЖЕСТВЕННАЯ КУЛЬТУРА НАСЕЛЕНИЯ САРЫАРКИ В ЭПОХУ САКОВ.....	32
Белоус Г.С. О.А. ШКАПСКИЙ ОБ АГРАРНОЙ ПОЛИТИКЕ В КАЗАХСКОЙ СТЕПИ В КОНЦЕ XIX – НАЧАЛЕ XX ВВ.....	37
Досанова Р.Ш. Н.А. НАЗАРБАЕВ ГЕНЕРАТОР ИДЕИ «МӘҢГІЛІК ЕЛ».....	50
Досанова Р.Ш. НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕЯ "МӘҢГІЛІК ЕЛ" И ЕЕ РЕАЛИЗАЦИЯ ПО ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ РЕФОРМЕ.....	56
Есимова Ж.К. ЭТНОЯЗЫКОВЫЕ ПРОЦЕССЫ В УСЛОВИЯХ ДВУЯЗЫЧИЯ В ПЕРИОД ЦЕЛИНЫ.....	60
Есимова Ж.К. КУЛЬТУРНО-БЫТОВЫЕ УСЛОВИЯ ЖИЗНИ ПЕРВОЦЕЛИННИКОВ.....	74
Женис Ж., А. Дияб Н. РОЛЬ ИРАНА В ОТНОШЕНИЯХ КАЗАХСТАНА СО СТРАНАМИ ЗАЛИВА: ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ.....	85
Женис Ж., М. Атик Султан К. ДУХОВНО-КУЛЬТУРНЫЕ ВЛИЯНИЕ ИРАНА В КАЗАХСТАН ПОСЛЕ НЕЗАВИСИМОСТИ.....	91
Иембекова М.О. ДИПЛОМАТИЧЕСКОЕ УРЕГУЛИРОВАНИЕ КОНФЛИКТА В СИРИИ И УЧАСТИЕ В НЕМ КАЗАХСТАНА.....	97
Исламбеккызы Ж. ПЕРЕСЕЛЕНЦЫ В ДЖАЛАГАШСКИЙ РАЙОН КЫЗЫЛОРДИНСКОЙ ОБЛАСТИ В 1960 ГОДАХ.....	105
Исова Л.Т. ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ИЗМЕРЕНИЯ ЕВРАЗИЙСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.....	110
Исова Л.Т. ГОСУДАРСТВА СЕВЕРНОЙ АФРИКИ И БЛИЖНЕГО ВОСТОКА НАКАНУНЕ НОВОЙ ПЕРИОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ.....	119
Исова Л.Т. СЫРТҚЫ САЯСАТТАҒЫ ҚАЗАҚ-МОҢҒОЛ ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ БАСЫМ-БАҒЫТТАРЫ.....	127
Калемшариев Е. ТЕОРИЙ УЧЁНЫХ О ВРЕМЕНИ СОСТОВЛЕНИЯ «СОКРОВЕННОГО СКАЗАНИЯ МОНГОЛОВ».....	136
Камалов А.К., Сауданбекова Ш.Т. СУЕВЕРИЯ И ОБЫЧАЙ В НАЦИОНАЛЬНОМ МИРОВОЗРЕНИИ КАЗАХОВ И ЯПОНЦЕВ. СЕМИОТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ.....	141
Картаева Т.Е. ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЕ ЗНАЧЕНИЯ ФОТОИСТОЧНИКОВ В ИСТОРИЧЕСКОМ ИССЛЕДОВАНИИ.....	146
Килыбаева П.К. МЕЖКУЛЬТУРНОЕ РАЗВИТИЕ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ.....	155

Килыбаева П.К., Нурсултанова Л.Н. ПРОБЛЕМА ВОДНЫХ РЕСУРСОВ В РЕГИОНЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ.....	163
Кузембаева А.Б., Байкушикова Г.С. К ВОПРОСУ О ВЛИЯНИИ ИЗРАИЛЬСКОГО ЛОББИ В ФОРМИРОВАНИИ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОГО КУРСА США.....	172
Кузембай С.А. АБЛАЙ ХАН – СИМВОЛ СВОБОДЫ КАЗАХСКОГО НАРОДА (К ПРОБЛЕМЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ «МӘҢГІЛІК ЕЛ»).....	178
Курманбаева К.С. ЖАЛОБЫ-ЗАЯВЛЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ РЕПРЕССИЙ КАК ИСТОРИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК (20-30- ЕГ. XX В.).....	185
Макашева К.Н., Сейдахметова А.А. К ВОПРОСУ ПОЛИТИКИ ЮЖНО-АФРИКАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ В УСЛОВИЯХ АПАРТЕИДА...	190
Макашева К.Н. КАЗАХСТАН-ФРАНЦИЯ: К ВОПРОСУ О СТРАТЕГИЧЕСКОМ ПАРТНЕРСТВЕ В XXI ВЕКЕ.....	200
Мейрманова Г.А., Жандыбаева С.С. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОЛЕВОЙ ЭТНОГРАФИИ.....	209
Мурзаходжаев К.М. ИСТОРИОГРАФИЯ ДЖАДИДСКОГО ДВИЖЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ.....	217
Нургазы Д. ФАКТОРЫ, ПОВЛИЯВШИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ ЗИЯТА ШАКАРИМУЛЫ.....	226
Рахимова А.А. ИЗ ИСТОРИИ СЕМИПАЛАТИНСКОЙ ЖЕНСКАЯ ПРОГИМНАЗИИ И ГИМНАЗИИ (1856 – 1917 ГГ.).....	235
Сериккызы А. НАУЧНАЯ И КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ XIX-XX ВЕКА.....	247
Хайрулдаева А. ОТНОШЕНИЯ КАЗАХОВ С ХИВИНСКИМ И КОКАНДСКИМ ХАНСТВАМИ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА В ТВОРЧЕСТВЕ ЖЫРАУ.....	253
Хорват В. ВОПРОСЫ ИССЛЕДОВАНИЯ КУРГАНОВ АРЖАНСКОГО ТИПА ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ.....	260
Шалагин А.В. ИСТОРИЧЕСКИЕ ИСТОЧНИКИ ПО ВОПРОСУ ПРОНИКНОВЕНИЯ ХРИСТИАНСТВА В ЦЕНТРАЛЬНУЮ АЗИЮ И В КАЗАХСТАН В IV-XII ВЕКАХ (ПОЗДНЯЯ АНТИКА, СРЕДНИЕ ВЕКА).....	271

CONTENTS

Atygaev N. THE ISLAMIZATION OF MOGHULS (ACCORDING TO MIRZA MUHAMMAD HAIDAR'S «TARIKH-I RASHIDI»)	8
Beysegulova A. NUMBER AND GEOGRAPHICAL LOCATION OF KARACHAY AND BALKAR ETHNIC GROUPS IN KAZAKHSTAN	16
Beisenov A. SARYARKA - LAND OF ANCIENT CULTURE	25
Beisenov A., Jumabekova G., Bazarbayeva G. THE ART OF THE SARYARKA IN THE SAKA EPOCH	32
Belous G.S. O.A. SHKAPSKY ABOUT AGRARIAN POLICY IN THE KAZAKH STEPPE AT THE END OF XIX – THE BEGINNING OF THE XXTH CENTURIES	37
Dosanova Sh.R. N.A. NAZARBAYEV GENERATOR OF THE IDEA "MANGILIK EL"	50
Dosanova Sh.R. THE NATIONAL IDEA "MANGILIK EL" AND ITS IMPLEMENTATION ON INSTITUTIONAL REFORM	56
Esimova K.Zh. ETHNO-LINGUISTIC PROCESSES IN THE CONDITIONS OF BILING IN THE PERIOD OF GOALINE	60
Esimova K.Zh. CULTURAL-CONDITIONAL CONDITIONS OF LIFE OF THE FIRST CHERRES	74
Zhengis Zh., A. Dyab N. THE ROLE OF IRAN IN RELATIONS BETWEEN KAZAKHSTAN AND THE GULF COUNTRIES: HISTORICAL ANALYSIS	85
Zhengis Zh., M. Atik Sultan K. SPIRITUAL-CULTURAL INFLUENCE OF IRAN TO KAZAKHSTAN AFTER PURCHASING INDEPENDENCE	91
Iembekova M.O. DIPLOMATIC SETTLEMENT OF THE CONFLICT IN SYRIA AND THE PARTICIPATION OF KAZAKHSTAN	97
Islambekkyzy Zh. SETTLERS IN THE DZHALAGASH REGION OF THE KYZYLORDA IN THE 1960TH YEARS	105
Issova T.L. GEOPOLITICAL MEASUREMENTS OF EURASIANS' IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION	110
Issova T.L. THE STATES OF NORTH AFRICA AND THE MIDDLE EAST ON THE EVE OF NEW PERIODIC SYSTEM OF THE MODERN INTERNATIONAL RELATIONS	119
Issova T.L. PRIORITY THE DIRECTIONS OF THE KAZAKH-MONGOLIAN RELATIONS IN FOREIGN POLICY	127
Kalemshariv Y. SCIENTISTS THEORIES ON THE TIME OF COMPOSITION OF THE "SECRET HISTORY OF MONGOLS"	136
Kamalov A.K., Saudanbekov Sh.T. THE RITUAL CULTURE OF KAZAKH AND JAPANESE IN NATIONAL WORLDVIEWS. SEMIOTIC ANALYZE	141

Kartaeva E.T. HISTORICAL AND CULTURAL SIGNIFICANCE OF PHOTOGRAPHIC SOURCES IN HISTORICAL RESEARCH.....	146
Kilybaeva P.K. INTERCULTURAL DEVELOPMENT IN CENTRAL ASIA AT THE PRESENT STAGE.....	155
Kilybaeva P.K., Nursultanova L.N. THE PROBLEM OF WATER RESOURCES IN CENTRAL ASIAN REGION: SOCIO-ECONOMIC ASPECTS.....	163
Kuzembayeva B.A., Baikushikova S.G. INFLUENCE OF THE ISRAEL LOBBY IN SHAPING US FOREIGN POLICY.....	172
Kuzembay S.A. ABLAI KHAN - A SYMBOL OF FREEDOM OF THE KAZAKH PEOPLE(TO THE PROBLEM OF NATIONAL IDEA "MANGILIK EL").....	178
Kurmanbayeva S.K. COMPLAINTS-APPLICATIONS OF POLITICAL REPRESSION AS A HISTORICAL SOURCE(20-30YEARS OF XXCENTURY).....	185
Makasheva N.K., Seidakhmetova A.A. TO THE QUESTION OF THE POLICY OF THE SOUTH AFRICAN REPUBLIC IN THE CONDITIONS OF APARTHEID.....	190
Makasheva N.K. KAZAKHSTAN-FRANCE: TO A QUESTION OF STRATEGIC PARTNERSHIP IN XXI A CENTURY.....	200
Meirmanova A.G., Zhandibaeva S.S. RELEVANCE AGAINST CYBERCRIME.....	209
Murzakhodzhayev M.K. HISTORIOGRAPHY OF THE JADID`S MOVEMENT IN KAZAKHSTAN.....	217
Nurgazy D. THE FACTORS THAT AFFECTED THE FORMATION OF ZIYAT SHAKARIMULY`S PERSONALITY.....	226
Rakhimova A.A. FROM THE HISTORY OF THE SEMIPALATINSK FEMALE PROGYMNASIUM AND GYMNASIUM (1856 – 1917).....	235
Serikqyzy A. SCIENTIFIC AND CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE KAZAKH INTELLECTUALS OF THE XIX-XX CENTURY.....	247
Khairuldaeva A. RELATIONS OF THE KAZAKHS WITH THE KHIVA AND KOKAND KHANATES IN THE FIRST HALF OF THE XIX CENTURY IN THE ART OF ZHYRAU.....	253
Horvath V. PROBLEMS OF THE RESEARCH OF THE KURGANS OF ARZHAN-TYPE OF CENTRAL ASIA.....	260
Shalagin A.B. HISTORICAL SOURCES ON THE PENETRATION OF CHRISTIANITY INTO CENTRAL ASIA AND KAZAKHSTAN IN THE IV-XII CENTURIES(LATE ANTIQUITY, MIDDLE AGES).....	271

EDU.E-HISTORY.KZ

Электрондық ғылыми журналы
2017. 2(10)

Бас редактор: Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген: Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 30.06.2017.

Пішімі 70x100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй

ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru.

Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй